

Ellen Reehorst, Erik Vos

De klas is de wereld
Contextrijk leren in het VMBO

De meeste VMBO-leerlingen zijn niet als vanzelf geïnteresseerd in schoolse leerstof. Als docent heb je iets nodig om hen te raken en nieuwsgierig te maken. Verhalend ontwerpen levert uitdagend contextrijk onderwijs, dat bij leerlingen grote betrokkenheid oproept.

Verhalend ontwerpen biedt mogelijkheden om de werkelijkheid de klas in te halen. Dat idee is niet nieuw. Veel docenten leggen in hun les de relatie met de werkelijkheid. Bijvoorbeeld door 'de camping' als thema in te zetten bij Frans. Dat maakt het leren leuker, maar echt opwindend is het niet om een heleboel Franse woordjes te leren naar aanleiding van een flauw verhaaltje over een camping. Eigenlijk gaat het om leerstof in feestverpakking, en leerlingen hebben daar een fijne neus voor. In een verhalend ontwerp wordt de context door leerlingen zelf gecreëerd en levert die context vervolgens vooral veel vragen op. Die vragen leiden tot leeractiviteiten die leerlingen als zinvol en logisch ervaren. De werkelijkheid wordt op deze manier navolgbaar, bewerkbaar en onderzoekbaar.

Het Dierenrijk als proefgebied

Twee biologiedocenten nemen de proef op de som. Allebei proberen ze van het onderwerp 'ordening van het dierenrijk' een verhalend ontwerp te maken, met nogal verschillende resultaten. De eerste leerkracht is heel stellig in haar conclusies. "Het klinkt mooi, verhalend ontwerpen en contextrijk onderwijs en zo, maar volgens mij werkt het niet. In elk geval niet bij mij in de klas. Voor het onderwerp 'ordening' heb ik een prachtig verhaal bedacht over een koning in wiens rijk het een grote puinhoop is geworden. Alle diernamen zijn in de war en de koning zelf ook. Als ik het vertel hangt de klas aan mijn lippen. Maar als ik ze de opdracht geef om voor de koning een goed ordeningssysteem te bedenken zeggen ze: "Ah juf, moet dat nou echt?"

Wat is hier mis gegaan? Aan de voorbereiding en de vertelkunst van deze leerkracht heeft het vast niet gelegen. Toch heeft Anita de Groot Boersma (CSG Comenius Leeuwarden) andere ervaringen. Zij heeft met haar IVBO-klas een heuse Expeditie ondernomen. "De klas vindt dat in deze tijd best een vrouw op ontdekkingsreis kan gaan. Dat had ik nog niet bedacht. Ze tekenen haar, geven haar een biografie en bedenken wat ze allemaal mee moet nemen. Vervolgens zoeken ze grondig uit wat ze in het oerwoud tegenkomt. Als ze onderweg haar zware dierenboek kwijt raakt willen ze best een handiger zoekstelsel ontwikkelen. Dan valt mij op dat de kinderen met elkaar al best veel weten. Zo bedenken ze dat diergroepen kunnen onderscheiden met sleutelwoorden. Als ze naast de groepen vogels en vissen ook de groep huisdieren maken komen ze in de problemen. Dat levert prachtige discussies op. Om het zoekstelsel af te maken zoeken ze van alles op in boeken en op de computer in Encarta. Ze snappen en weten nu meer over ordening dan ik met een I-groep ooit dacht te kunnen bereiken. Iedereen die op expeditie naar het oerwoud gaat, kan bij ons een zoekkaart halen!"

Contexten op hun best

Wie deze twee verhalen vergelijkt ziet een belangrijk verschil. Het verhaal van de Koning is, met alle respect, eigenlijk niet meer dan een leuke inleiding. De leerlingen die op Expeditie

gaan krijgen de kans om zelf de context mee vorm te geven. Vervolgens worden ze door de docent geconfronteerd met vragen die logisch uit die zelf gemaakte context voortvloeien. Wie contexten goed wil gebruiken zal dan ook veel (sleutel)vragen moeten stellen.

Verhalend Ontwerpen daagt leerlingen uit, laat ze meer presteren dan zij zelf en hun docenten gedacht hadden en geeft leerlingen het gevoel dat zij alles zelf doen. Sommigen zeggen: omdat het van de sleutelvragen aan elkaar hangt. Anderen denken dat het komt omdat de leerlingen zelf de hoofdpersoon worden van het verhaal (bijvoorbeeld als ze hun eigen dierenwinkel oprichten) of zich identificeren met een fictieve hoofdpersoon (met Saskia en Dennis in het hierna beschreven ontwerp). In elk geval creëren leerlingen in een verhalend ontwerp zelf de (door de docent vooraf bedachte) context. En geeft de verhaallijn (die ook al door de docent is voorbereid) een logisch en zinvol verband aan de leeractiviteiten. Verhalend ontwerpen beweegt zich op de grens tussen fictie en werkelijkheid. Hoe bijzonder dat ook lijkt: juist dat maakt het extra boeiend. Een leerling vat het treffend samen: "Het is niet echt, maar wel heel leuk."

La douce France

Leerlingen vinden het leuk om op deze manier te werken. Piet van de Pol, docent Frans, vindt dat ook. Al gaat het hem en zijn collega Edwer Janse om veel meer dan leukigheid. "We laten de leerlingen ontdekken dat Frankrijk een prachtig en veelzijdig land is, geschikt voor allerlei soorten vakanties. Daarbij merken ze dat ze zich met het Frans dat ze nu beheersen prima kunnen redden. Ze oefenen Franse schrijf- en spreekvaardigheid, verdiepen zich in een bepaalde streek, leren gericht informatie zoeken en maken een verslag."

Dat klinkt eigenlijk als gewone lesdoelen voor het vak Frans. Toch hebben de leerlingen meer dan gewoon gewerkt. Piet van de Pol: "Ze hebben niet alleen heel hard gewerkt, maar ook met veel plezier. Ze zijn zo intensief met Frans en Frankrijk bezig geweest, dat vergeten ze nooit meer. En Saskia en Dennis zijn voor hen echt tot leven gekomen." Dat kun je je goed voorstellen als je Edwer hoort over Dennis: "Dennis is nu net 18 geworden. Hij is sportief, heeft al wel eens verkering gehad maar dat ging toch niet helemaal goed. Op dit moment heeft hij geen vriendin, voor zover ik weet, hoewel veel meiden hem wel erg leuk vinden. Hij schrijft Franse gedichten, nee dat is een grapje, maar Frans is wel zijn lievelingsvak. Dat komt een beetje door mij." Dat geldt vast niet alleen voor Dennis. Leerlingen boffen met zulke docenten!

Bureau voor Educatief Ontwerpen Gouda

www.educatief-ontwerpen.nl

www.verhalendontwerpen.nl

Vos, E. en Reehorst, E., Scenario's voor actief leren, verhalend ontwerpen in het voortgezet onderwijs, Groningen, Wolters Noordhoff, 1999, 159 p.

La douce France

1. Oersaai in Spanje

Saskia en Dennis zijn broer en zus, nu 17 en 18 jaar oud. Al vijftien jaar lang gaan ze met hun ouders naar dezelfde kleine camping aan de Spaanse kust, de achterbak vol ingeblikt

eten uit Nederland. Hun vader houdt namelijk van zijn rust... Saskia en Dennis willen veel liever een avontuurlijke vakantie. De leerlingen bedenken tien redenen waarom Saskia en Dennis de vakanties saai vinden en hoe ze het liefst op vakantie zouden gaan. Omdat ze Saskia en Dennis nu toch al een beetje kennen is het simpel om in een groepje hun portret te maken, hun levensloop te bedenken of hun slaapkamer te tekenen. Ook de caravan van pa en ma hangt al snel aan de muur.

2. Alleen langs de snelweg

Ook dit jaar is de familie op weg naar Spanje. Ter hoogte van Dijon krijgen Saskia en Dennis ruzie met hun ouders over het doel van de reis. Hun vader is er zo flauw van dat hij ze uit de auto zet. Met hun bagage, wat geld, een mobieltje en de afspraak dat hij ze over twee weken weer oppikt. Daar staan ze dan... Wat zien ze als ze rondkijken? De leerlingen tekenen hun beeld van het Franse landschap en schrijven de Franse benaming van de dingen die ze in een straal van 5 kilometer tegenkomen erbij.

3. De eerste dag

Wat moeten Saskia en Dennis allemaal regelen? Dat hebben de leerlingen snel bedacht. En opgeschreven in het Frans. Op een terrasje in een klein dorpje raken ze aan de praat met een leuke Franse jongen. Die kan ze misschien verder helpen? De leerlingen schrijven op hoe je iets bestelt, wat je tegen een leuke jongen zou kunnen zeggen en welke vragen Saskia en Dennis hem stellen. Natuurlijk bedenken ze er de antwoorden meteen bij en oefenen ze het gesprek.

4. Op reis door Frankrijk

De jongen heeft Saskia en Dennis verwezen naar Dijon. Als ze die stad hebben bekeken besluiten ze dat ze een avontuurlijke, sportieve dingen willen gaan doen en meer van Frankrijk willen zien. Op het VVV-kantoor zoeken ze op een grote kaart van Frankrijk een aantal interessante streken uit. De leerlingen bedenken welke streek Saskia kiest en welke Dennis. En natuurlijk waar ze zelf heen zouden willen gaan. Van die streek zoeken ze gericht informatie op. Als Saskia en Dennis van hun reis een reisverslag maken doen de leerlingen dat ook. De ouders zijn onder de indruk van de vakantie van hun kinderen!

5. De vakantiebeurs

Omdat de leerlingen nu erg veel over Frankrijk weten (en omdat een geslaagd verhalend ontwerp een spetterende presentatie verdient) stelt de docent voor een reisbeurs te organiseren. Heel wat ouders komen kijken en krijgen ter plekke zin om naar Frankrijk te gaan. "Geen probleem mevrouw" zegt een jongen van hooguit veertien. "Via internet kan ik het nu meteen wel voor u boeken."

Ontwerp van Piet van de Pol en Edwer Janse

VMBO-2, CSG Comenius Leeuwarden

ook uitgevoerd als 'Das schöne Deutschland' en 'Good old England'